

IRODALOM

- Bonhoeffer, D. (2015): *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Ford.: Visky S. Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár.
- Bullinger Henrik: *A Második Helvét Hitvallás*. Ford.: Buzogány Dezső. Kálvin Kiadó, Budapest, 2017.
- Dibelius, M. (1925): *Geschichte und Übergeschichtliche Religion im Christentum*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Dr. Dékány Endre és Dr. Békési Andor (szerk., 1987): *A pedagógus Kálvin*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- Fazakas Sándor (szerk., 2017): *A protestáns etika kézikönyve*. Kálvin Kiadó/Luther Kiadó, Budapest.
- Győri L. János (szerk., 2013): *A Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma (1850–2012). Iskolatörténeti tanulmányok*. Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen.
- Heidelbergi Káté*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.
- Kálvin János: *Magyarázata Máté, Márk és Lukács összhangba hozott evangéliumához*. IV. Ford.: Rábold Gusztáv. Sylvester, Budapest, 1942.
- Kálvin János: *A Zsidókhöz írt levél magyarázata*. Ford.: Szabó András és Nagy Barna. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1965.
- Kálvin János: *Institutio. A keresztyén vallás rendszere*. Ford.: Buzogány Dezső. Kálvin Kiadó, Budapest, 2014.
- Pusztai Gabriella (2004): *Iskola és közösség. Felekezeti iskolák az ezredfordulón*. Gondolat, Budapest.
- Vályi Nagy Ervin (1993): *Minden idők peremén*. Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása. Basel/Budapest.
- Visky S. Béla (2016): *A filozófia keresztje. A megbocsátás problémája Vladimir Jankélévitch morálfilozófiájában*. Exit Kiadó, Kolozsvár.
- White, R. (1969): *The School in Calvin's Thought and Practice*. *Journal of Christian Education*.
- Zsengellér József, Kodácsy Tamás és Ablonczy Tamás (szerk., 2016): *Felelet a mondolatra. Tanulmányok a 60 éves Bogárdi Szabó István tiszteletére*. KGRE, PRITA, L'Harmattan Kiadó, Budapest.

BODÓ SÁRA

Az egyházi iskola és a családi funkciók

Magyarországon a 2016/17-es tanévben 170 református köznevelési intézet működött: 73 óvoda, 102 általános iskola, 34 gimnázium, 15 szakgimnázium, 6 szakközépiskola, 22 alapfokú művészeti iskola, 3 fejlesztő nevelést-oktatást végző, gyógypedagógiai intézmény, 23 diákothon. Ezek között 72 olyan intézmény van, amely több szinten is közoktatási feladatokat lát el. A 170 intézményben megközelítőleg 60 ezer diák tanul.¹ Jelentős szám, az intézményeket és a bennük tanuló diákokat tekintve egyaránt. Az is ismert, hogy ez a 170 intézmény 1990 óta indította el tevékenységét, hiszen az ezt megelőző 40 évben csak a Debreceni Református Kollégium Gimnáziuma működhetett református közoktatási intézményként.

TEMPLOM ÉS ISKOLA - ELVÁLASZTHATATLAN EGYSÉG?

Tekintettel az egyházi oktatás jelentős múltjára, szokatlannak tűnik utólag föltenni a kérdést, hogy mi a küldetése az egyháznak az egyházi iskolákon keresztül? A küldetés tisztázása akkor a legfontosabb, amikor elkezdődik egy új tevékenység. Jézus földi életében elég hamar megfogalmazta tanítványainak és más elhívottaknak a küldetést. „Az Úr szolgálatba állított másokat is, hetvenkét tanítványt, és elküldte őket maga előtt kettesével minden városba és helységbe, ahova menni készült” (Lk 10,1). Mennybemenetele előtt pedig minden hatalommal bíró Úrként küldte el tanítványait, hogy tegyenek tanítvánnyá minden népet, „megkeresztelve őket

az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt”, amit ő parancsolt tanítványainak (Mt 28,18-20). A tanítványok elindultak, hogy teljesítsék a küldetést. Az egyház azóta is részese ennek a küldetésnek, s minden tevékenységével ennek kell megfelelnie. A sokféle egyházi tevékenységet ez a közös küldetés fogja össze. Mégis, minden szolgálati területnek megvannak a maga sajátos és hangsúlyos bibliai érvei, a teljes Szentírásból fakadó felelőssége és felhatalmazása. A felismert küldetés formálódhat, csiszolódhat az idők során, az új kor magával hozhat új szempontokat, felismeréseket, a „küldetési alap” mégis mindent áthatóan határozza meg a tevékenység célját, módszereit és eszközeit.

Az évszázadok során indított egyházi iskolák nyilvánvalóan küldetéstudattal indultak, legyen az bármilyen. Az államvallássá lett keresztyénség első évtizedeiben (528, Monte Cassino) megalakult benedekrendi kolostorban a küldetés lényege az lehetett, hogy a hivatalos egyházi élet hierarchikus szervezete mellett legyen mód a szerzetesi elkülönülésre, az Isten szolgálatára elhívott élet részben magányos, részben közösségben történő megélésére (Fináczy, 1926/1985). Itt még nem beszélhetünk kolostori iskoláról, de a Regula utalásai szerint már jelen voltak gyerekek is a kolostor életében.

A reformáció megjelenése még mindig a nagykonstantinuszi korban történt, s hamar felvetődött az iskolák felállításának szükségessége. *Luther Márton* 1524 elején jelentette meg iratát *Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz keresztyén iskolák felállítása és fenntartása végett* címmel, amelyben a keresztyén nevelés fontosságát hangsúlyozta. Kiindulásként a korábban alapított iskolák pusztulása mellett a családok felelősségét is hangsúlyozta, mint akiknek elsődleges dolga a gyermekek keresztyénné nevelése. Arra a kérdésre, hogy a családok ezt miért nem teszik, három magyarázatot is adott: lehet, hogy kemények a szívükben, alkalmatlanok a nevelésre, egyéb bajaik miatt erre nem érnek rá (Luther, 1524/1908). A keresztyén iskolák alapítását szorgalmazó törekvés mögött többféle küldetéselem is felismerhető: a keresztyén nevelés kiterjesztése, a családok felelősségének elismerése és az egyház kompenzációs segítségnyújtása a családi nevelés hiányainak pótlására. Ezek mellett felismerhető még egy köznevelési cél is, hiszen Luther a „kötelező iskolai népoktatás követelményét” (Szebenyi, 2001., 393.o.) is meghirdette lányoknak és fiúknak egyaránt.

Kálvin a keresztyén nevelésben szintén a családot jelölte meg legfontosabb felelősként. A családban Isten abszolút uralmának kell érvényesülni, amit a szülők saját példájukkal mutatnak meg gyermekeiknek. A családapa felelőssége különösen is erős, a család pásztoraként kötelessége a család tagjait az Isten félelmén alapuló engedelmességre és tiszta életre elvezetni. Először önmagát kell nevelnie Isten igéje által, s elsősorban ezt kell továbbadnia is a káté, a zoltárok és az imádságok gyakorlásával. Az *Institutio*-ban a gyermek önként jelentkezését említi hite megvallására, aki a hittételekre vonatkozó kérdésekre megfelelően a „gyülekezet hallátára és szeme láttára tenne vallást az egy, igaz és tiszta hitről, amellyel a hívő nép egy szívvel tiszteli az egy Istent. Ha ez a tanítási gyakorlat napjainkban is élne, talán azok a szülők is felserkennének tétlenségükből, akik gondatlanul elhanyagolják gyermekeik taníttatását, mint ami, úgymond nem rájuk tartozik, mert ily módon nyilvános szégyen lenne a taníttatást elmulasztani” (Kálvin, 1559/2014. II. 492.o.). A család felelősségének hangsúlyozása mellett Genfben is komoly küzdelem folyt az iskola felállításáért, illetve újraindításáért. A városi iskola gyakorlatilag nem működött, s a város vezetői Kálvint győzködték, hogy mentse meg az iskolát. A reformátor elszántsága teológiai meggyőződéséből fakadt: az egyház küldetéséhez elválaszthatatlanul tartozik hozzá a következő generáció felkészítése az Istent dicsőítő emberhez méltó életre, hogy az ilyen emberek alkalmasakká váljanak az egyház és az állam magas szintű szolgálatára. Tíz évbe került, mire egy építkezésre alkalmas telket tudtak vásárolni, s végül, illetve kezdetként 1559. június 5-én megnyílt az iskola. A megnyitó ünnepséget a Szent Péter templomban tartották. Kálvin imádsága után felolvasták az iskolai törvényeket, volt fogadalomtétel – sőt, a rektor ünnepi beszédet is mondott. Elhangzott benne, hogy az iskola az egyik legnagyobb jótétemény, mert segíthet abban, hogy az ember újra felfedezze az egykor összetört isteni képmást. Volt olyan év, amikor minden genfi gyermeket beíratnak. Aki elvégezte az alsóbb szintű kollégiumot, az előtt sokféle tudomány megnyílt, lehetett kereskedő, iparos, tudós, de maradhatott a genfi iskolában az akadémiai szinten is, hogy ott teológiát tanuljon, s továbbvigye a reformáció tanításait (Pruzsinszky, 1909).

A református egyház magyarországi történetéhez is hozzátartozott az iskolák alapítása. A reformáció egyik alaptétele, a Sola Scriptura elve

egyenesen megkívánta a Szentírás tekintélyének elismeréséhez a szöveg olvasásának és értelmezésének az igényét. Így természetes volt, hogy a református kollégiumok, s a hatósugarukban lévő iskolák nemcsak kiegészítették vagy pótolták a családok keresztyén nevelésének hiányosságait, hanem a szellemi talantumok felismerésével és művelésével az „iskolázottság” egy megerősödő, tudatos tájékozódásra képes, határozott keresztyén-bibliai értékeket valló életre igyekezett felkészíteni. A küldetéses cél: Isten dicsőségére élni. Jól példázza ezt a Debreceni Református Kollégium jelmondata: orando et laborando – imádkozva és dolgozva (élni). A jelmondat ma is olvasható a Kollégium falán, a keresztyének számára ma is érvényes, de közben nagyot változott a világ.

Magyarország az iskolák államosítása után, az egyházellenes állami ideológia hatására jelentősen megváltozott az iskola küldetéses háttere. A szocialista embereszmény ideológiai formálásának legfőbb területe az iskola lett. A református egyház egyetlen megmaradt középiskolája a Debreceni Református Kollégiumban a színvonalas képzés mellett is eléggé kiszorult a közoktatás rendszeréből. Az egyetemi felvételikén gyakran jelentett megpecsételést a középiskola egyházi jellege.

Az utóbbi évtizedekből elég csak felidézni a rendszerváltás utáni küzdelmeket egy-egy új református iskola megindításáért, amikor még – elsősorban a helyi politikai és közoktatási – ellenállások miatt ez nagyon is nehéz volt. Az indítások körüli disputákban sokszor elhangzott – szinte küldetésnyilatkozatként – Reményik Sándor: *Templom és iskola* című verse.

„E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.

Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!”

(Reményik, 1990, 294-295. o.)

A vers 1925-ben született Erdélyben, ahol – tekintve a kort – a magyarság megmaradásának talán legfontosabb oszlopa a templomhoz és az iskolához való ragaszkodás volt. Nyilvánvalóan nem csak azért, hogy a gyülekezetnek legyen utánpótlása, vagy hogy a gyerekek megfelelő színvonalú oktatást kapjanak. A vers „küldetésnyilatkozata” sokkal inkább a nemzet létéről, megmaradásáról, Istenre hagyatkozásáról, az Isten előtti felelősségvállalás kötelezettségéről szól. A templom és az iskola összetartozására történő szentvedélyes hivatkozás azt is üzenete, hogy e kettő immár elválaszthatatlan. A templom és iskola elválaszthatatlan összetartozása mostanra szinte axiómává vált: a templomhoz tartozzon iskola is! Az összetartozástudat küldetésértékű lett akkor is, amikor nem egy új egyházi iskola indításáról volt, vagy van szó, hanem ún. táblacserés, átvett iskolák fenntartásának átvállalásáról. Ezekben a helyzetekben az egyház felelőssége még kiemeltebb, hiszen a korábban nem egyházi iskolaként működő közoktatási intézményben sem a pedagógusok, sem a gyerekek számára nem lehet egyértelmű, hogy miért tartozik össze ilyen elválaszthatatlanul a templom és az iskola? Hosszú évtizedeken keresztül nagyon is különvált a kettő, még sok egyháztagnak is az volt a természetes, hogy a templomban éljük meg az Istennel való találkozást, ott imádkozunk és tanuljuk az Igét, az iskolában pedig általános tudást szerezhethetünk, hogy képességeink szerinti értékes életet élhessünk.

Amikor 1988-ban a református egyház is lehetőséget kapott arra, hogy a lelkipásztorok az önkormányzati iskolákban fakultatív hitoktatást kezdeményezzenek, nagyon sok helyen általános elképedés fogadta a kérést. Utólag egyik-másik példa még mosolyt is fakaszt: pl. a több száz fős nagyvárosi neves iskolában egyetlen gyerek iratkozott be hitoktatásra, akivel egy alagsori helyiségben tarthattuk meg a hittanórát. Nem sokkal később az iskola református lett, s a több száz tanuló immár pedagógus-segédlettel énekelte az iskolai ünnepeken az egyházi énekeket.

Az új egyházi iskolákban hirtelen kötelezővé vált „egyháziasság” vajon elég volt-e új küldetésstudatnak? Nem mintha az állami vagy önkormányzati iskolákban olyan egyértelmű lenne, hogy iskolafilozófiai értelemben mi is az iskolafenntartás küldetése, sok esetben épp elég megküzdeni a mindennapokkal. Az egyháznak, így a református egyháznak is azonban újra és újra tisztázni kell, hogy az iskolák fenntartásával hogyan kapcsolódik a Jézus Krisztus által meghirdetett küldetéshez.

A REFORMÁTUS KÖZNEVELÉSI TÖRVÉNY KÜLDETÉSKONCEPCIÓJA

A Magyarországi Református Egyház 1995. évi I. törvénye a köznevelésről² a Preambulumban három küldetéselemre hivatkozik: Jézus Krisztus missziói parancsára, az évszázados gyakorlatra és az egyház tagjainak igényeire. Az állami és egyházi alkotmányos jogokon túl, figyelembe véve az állami intézmények követelményeit, az oktató-nevelő munkát a Szentírás kijelentése és hitvallásaink szellemisége alapján határozza meg. Célként a tanulók művelt és jellemes keresztyén emberekké nevelését jelöli meg, akik tisztelik az egyetemes emberi értékeket, hűséges állampolgárok, s akik református tanulóként az egyház hitvalló tagjaivá válnak.

A Preambulum megemlíti, hogy a nevelés alapvető színtere a család, a református köznevelési intézmény a keresztelekor tett fogadalom megvalósulásának egyik lehetséges helyszíne lehet. Érződik a Preambulum szövegében, hogy a törvényalkotók a református iskolai nevelés indoklásaként igyekeztek sokféle szempontot figyelembe venni, amelyekkel egyaránt meg akartak felelni az egyházi és a társadalmi elvárásoknak. Az azonban továbbgondolandó kérdés, hogy miként következik a missziói parancsból református közoktatási intézmények indítása és fenntartása; hogyan lehet folytatni egy jórészt megszakadt, s önmagában is hatalmas szellemi és strukturális változásokat megélt évszázados hagyományt, illetve, hogy mit is jelent az egyház tagjainak igénye a református iskolák fenntartásában? Nem szabad elfelejteni, hogy a '90-es években az egyházi iskolák újraindítását elég sok helyen kísérte társadalmi ellenállás. Nem volt még református pedagógusképzés, a tanárok és tanítók jelentős része nem tartozott egyházi közösségekhez – ami az előző társadalmi rendszer számára kifejezetten előnyösnek számított –, de a szülők többsége is legfeljebb homályos képpel rendelkezett arról, hogy milyen is az egyházi oktatás. Az átvett iskolák esetében olykor még tüntetések is előfordultak, mostanra pedig sok helyen egyszerűen az iskola megmentése a küldetéses cél. Az utóbbi években az önkormányzatok egy része fenntartási gondok miatt szinte kétségbeesetten kínálta fel az iskolákat az egyháznak. Az iskola tanárostól és tanulóستól majdhogynem árucikk lett, amit az vihettek, akinek megfelelő forrásai voltak. A múlt időt az a reménység indokolja, hogy talán túl vagyunk a „nagyváson”.

Mindenképpen elgondolkodtató, hogy a társadalmi közvélemény vajon milyen küldetéstudatot tud felismerni vagy megérezni az iskolák tevékenysége által? Itt nyilvánvalóan különbségek vannak az eleve egyházinak indított és az átvett iskolák megítélésében. Az egyházinak szervezett iskola hamarabb és egyértelműbben tud bizonyosságot tenni az egyházi oktatás szellemi, jellemformáló és spirituális hasznairól. Az értékek megítélésében talán nagyobb egység van a fenntartó egyház, a pedagógusok és a szülők között. A Preambulumban említett egyháztalálkozók és egyházi közösségek, gyülekezetek „előzetes” igényei azonban az egyéni kegyességeknek megfelelően is eltérhetnek egymástól. Jó példák erre a templomlátogatás kötelezettségének, illetve a konfirmációi előkészítés iskolai helyzetének a megítélése. Ki az iskola spiritualitásának a személyi meghatározója: az igazgató (van-e teológiai felkészültsége?), az iskolaelkészítő vagy a vallásitanár? Az évszázados gyakorlat meglehetősen sokféle eljárást és küldetés-szemléletet tükröz.

AZ EGYHÁZ KÜLDETÉSÉNEK BIBLIAI ÉRTELMEZÉSE AZ EGYHÁZI ISKOLÁK ALAPÍTÁSÁRÓL ÉS FENNTARTÁSÁRÓL

A Szentírásban egyáltalán nincs szó semmilyen iskola felállításáról. Sok minden elhangzik a gyermekek neveléséről, de ezek között nem szerepel az iskola. Krisztus missziói parancsa (Mk 28,18-20) – ami egyben a keresztség szerezteségi ígéje – nem intézmények felállításáról rendelkezik, hanem arról, hogy a tanítványok az evangélium hirdetésével tegyenek tanítványokká másokat. A tanítványság pecsétje a keresztség, amihez tanítás is társul az evangéliumról és a keresztyén élet tartalmáról.

A bibliai időkben és a keresztyénség legalább első két évszázadában a tanítvánnyá tétel elsősorban felnőttekre vonatkozott. Előfordulhatott, hogy gyermekek is részesültek a keresztség sákramentumában.³ Jézus tanításait hallgathatták gyermekek is, az elhívás és tanítványság felelősségét mégis a felnőttek kapták és kapják.

A Szentírás bizonyágtételének van mégis néhány olyan vonatkozása, amely jelentős lehet a mai egyházi iskolák fenntartására és működtetésére nézve:

A gyermek helyzete a családban

A bibliai gyermekek családba születtek, s születésük pillanatától értéknek, áldásnak számítottak. A fiúgyermekeket nyolcnapos korukban körülmételték, ami által a tágabb közösség, a szövetséges nép tagjává is váltak. Esmélésüktől kezdve ezek a gyermekek tudatában voltak ennek az értékességnek és a szövetséges néphez tartozás élményének. Mai szóhasználatnál elve, vallási szocializációjuk fejlesztése nem egy iskolára várt. A nevelés fő színhelye a család volt, az első években hangsúlyosan az anya felelősségeként, majd azt követően az apa kötelessége lett fiainak tanítása. A lányok anyjuk mellett maradtak, akitől elsősorban a háztartás vezetésének, a női munkafeladatok elvégzésének megtanulását kapták. A patriarchális családmódelnek megfelelően az apák sokirányúan tanították fiaikat. Továbbadták a zsidó nép történeti hagyományait, különösen is az egyiptomi szabadulás történetét (2Móz 13,8), de írni-olvasni is tanították gyermeküket, sőt szakmára is, hiszen a foglalkozás gyakran apáról fiúra szállt. Szervezett iskolai oktatásról csak a fogság után lehet beszélni, az ún. törvénytanító házakban már a Kr. e. 2. századtól a törvények ismeretére tanították a gyermekeket. Mindez azonban csak a fiúkat érinthette, a lányok továbbra is anyjuk mellett maradtak (Bartha, 1998).

Jézus Krisztus és a gyermekek kapcsolata

Jól érzékelhetően az ő szemében is különleges értéke van a gyermeknek, nemcsak azért, mert áldás, hanem azért is, mert példaként állíthatja őket a felnőttek elé. A Mt 18,1-10 bizonyítéte szerint, amikor a tanítványok felnőttekként saját emberi nagyságukat méricskélik, Jézus egy kisgyermeket állít közéjük, s azt mondja: „Bizony mondom nektek, ha meg nem tértek, és olyanok nem lesztek, mint a kisgyermek, nem mentek be a mennyek országába... És aki befogad egy ilyen kisgyermeket az én nevemben, az engem fogad be.” Majd óv attól, hogy a felnőttek gyermekeket botránkoztatassanak vagy vessenek meg, mert ezzel saját magukra hoznak kárhozatot.

Ha van bibliai ige, amely a gyermekek felé küldetést ad, akkor ez a bibliai történet bizonyosan az. Eszerint ugyanis a felnőtteknek komolyan kell venni a gyermekek gyermeki létállapotát (nem nézhetjük le, nem tekintethetjük kicsinyített felnőttnek, még kis tanítványnak sem): ő gyermek, aki

befogadásra vár. Ezért lehet Jézus példája, aki szintén befogadásra vár. Aki egy gyermeket Krisztus nevében fogad be, az Urat fogadja be, ezért nem akarja megbotránkoztatni. A gyermeki létállapot tehát befogadó felelősséget és gondoskodást vár a felnőttektől.

Egy másik bibliai történet további hozzájárulást adhat az egyház küldetésének értelmezéséhez: kisgyermekeket visznek Jézushoz, de a tanítványok rendre utasítják őket. Jézus azonban rájuk szól, s magához hívja a gyermekeket. „Ekkor átölelte és kezét rájuk téve megáldotta őket” (Mk 10,13-16.). Jézusnál egyetlen gyermeknek sem kell kiérdemelnie az áldást. Nem kell hozzá jó gyereknek lenni és nem kell felmondani a törvényeket. Jézus nem kérdezi a gyermekeket, pedig a felnőttekkel gyakran megteszi ezt. Nem tanítja, nem oktatja a kicsiket. Érint és áld. Megelőlegezően áldja meg a gyermekeket.

Ha csak erre a két vonatkozásra figyelünk, máris többszörös következménnyel számolhatunk az egyházi iskolák működtetését illetően.

A család és az iskola összetartozása

Ha az iskola elválaszthatatlan a templomtól, legalább ennyire elválaszthatatlan a családtól. A Preambulum által említett „egyháztagok igényei” nem feltétlenül azonosak a családok igényeivel. Az egyházi iskolaalapítások első sodrásában még volt rá példa, hogy szülők szorgalmazták az új iskola létrehozását, mára azonban ez megváltozott. A szülők legfeljebb abban dönthetnek, hogy elfogadják-e, s beíratják-e gyermekeiket az egyházi iskolába.

Anélkül, hogy mélyebb elemzésbe bocsátkoznánk, egyértelmű, hogy a mai kor gyermekeinek családi kötődései alapvetően kuszák, sok esetben nem az a család van körülöttük, amelybe beleszülettek. Válások, költözések, újraraházasodások, egyszülős családok próbálják betölteni a család pótolhatatlan funkcióit. Az egyházi iskolák pedagógusainak gyakori tapasztalata a tanulók vallási szocializációjának hiányossága, a keresztyén család megtartó és nevelő erejének elmaradása.

A családnak van azonban néhány olyan alapvető funkciója, amihez az egyházi iskola is kapcsolódhat. „A család értelme és funkciója az, hogy a családtagokat segítse életfontosságú céljaik elérésében, hogy lehetővé tegye a) érzelmviláguk folyamatos fejlődését; b) képességeik, erősségeik felfedezését és kibontakozását; c) önálló véleményalkotásukat és világ-

képük megtalálását” – fogalmaz Hézszer Gábor (*Hézszer*, 1990. 284. o.). A család felelőssége mindhárom területen pótolhatatlan. De ahogy Luther és Kálvin is az iskolák felállításával segíteni akart a családoknak betölteni hivatásukat, talán ma is megfogalmazhatjuk, hogy az egyház küldetése az iskolák fenntartása és működtetése által hasonló lehet. A családot nem lehet pótolni, de az egyházi iskolák a maguk eszközeivel és lehetőségeivel hozzájárulhatnak a család alapvető funkcióinak a megéléséhez.

Az érzésvilág folyamatos fejlődése nyilvánvalóan a családban biztosított, legyen az konstruktív vagy destruktív. A konstruktív érzelmi fejlődésben biztonságos kötődés alakulhat ki, amelyben megélhető a bizalom, a biztonság, az elfogadottság érzése és öröme. De megengedett a szomorúság, a fájdalom, a félelem érzése is, mert van rá érzésválasz, pl. vigasztalás, megnyugtatás, bátorítás. Az egyházi iskolának alapvetően fontos feladata az érzelmi szocializáció fejlesztése. A biztonságos kötődés kialakításának iskolai lehetősége nagyon sokat segíthet abban, hogy a személyiség erősödjön, érettebbé válhasson. Ebben az egyik legfontosabb tényező, hogy az iskola felnőtt tagjai hogyan fogadják a belépő gyereket. Különösen az iskolába először érkező kisgyerekek érzésvilága érzékeny nagyon, hiszen egyszerre kíváncsiak és szorongóak, nem nagyon tudják még érzelmeiket kontrollálni. Ha nem tapasztalhatják meg az el- és befogadó meleg érzelmeket, a bátorítást, akkor megmarad kezdeti szorongásuk. Nemcsak bizonytalanabbak lesznek, hanem sokkal rosszabbul is teljesítenek. Ha egy kisgyerek fél iskolába menni, ha ott nem érzi biztonságban magát, akkor hajlamos lesz fenyegetettnek érezni magát, romlik az önértékelése, s végül érzelmileg feladja iskolai „karrierjét”. Ha viszont az iskolában nyitottan és bátorítóan fogadják a felnőttek, ha megélheti felbukkanó érzéseit, mert megértve őt, segítséget kaphat azok kezelésében, akkor egyre bátrabb lesz önmegmutatásában és teljesítményében is. Az életkorral arányosan árnyalódnak az érzelmek is: a középiskolás diáknak felnőtté válásához szüksége van a nehezen felvállalható érzelmek kommunikációjára is. Már nemcsak azért, hogy biztonságban érezze magát, hanem azért is, hogy érzelmileg is minél felkészültebb legyen felnőtt szerepeinek az elfogadására. Az iskola a megélhető személyes emberi kapcsolatok érzelmi szintjeinek gondozásában komoly kompenzálást tehet lehetővé a családokban olykor elmagányosodó és

elbizonytalanodó személyiségű diákok számára. A pedagógusok tanórai viselkedése, konfliktuskezelése, értékelési stílusa egyaránt hatással vannak a diákok érzésvilágának fejlesztésére. Az egyházi iskolákban külön érdemes figyelni a szeretet parancsának olykor kényszeres hangsúlyozására. A „szeretetkényszer”, a „mindig mindenkit szeretni kell törvénye” nem lehet egy minden más érzést negligáló érzésvilág kötelezettsége, mert ily módon inkább destruktív. Az érett személyiség gazdag és árnyalt érzésvilággal rendelkezik, képes felismerni, azonosítani, megélni saját érzelmeit, és azokat képes saját élete fejlődésére formálni.

A család funkciója, hogy lehetővé tegye a képességek és erősségek felfedezését, kibontakozását. Az egyházi iskola ehhez a funkcióhoz nagyon is jótékonyan járulhat hozzá. A többszörös intelligencia elve mentén többé nem lehet azt mondani, hogy ha egy gyerek buta valamiben, akkor mindenben buta. A sokféle képesség és erősség felfedezéséhez gondosan kimunkált oktatási szisztémára van szükség, amely a lehető legszélesebb képzési spektrumot kínálja fel motiválóan a tanulók számára. Az egyházi iskola nem elsősorban abban lehet elitiskola, hogy a legokosabb gyereket válogatja ki, hanem, hogy minden oktatási területen a lehető legmagasabb színvonalat nyújtja. A legfontosabb tényező ebben a pedagógus személye, aki szakterületét magas szinten műveli, de arra is képes, hogy személyesen törődjön tanítványaival. A pedagógiai eljárásoknak nem lehet más célja, mint hogy a tanulók felfedezhessék erősségeiket, képességeiket, és motiváltak legyenek azok fejlesztésében.

A család harmadik funkciója, hogy segítse az önálló véleményalkotást és a világvélemény megtalálását. Ha az előző két funkció valóban konstruktív módon működhet, akkor nem lesz különösebb gond az önálló véleményalkotással és a világvélemény megtalálásával. Egyházi iskolák esetében komoly kérdés ebben a vonatkozásban a hitre nevelés, a spiritualitás. A család hatása természetesen ezen a téren is alapvető befolyással bír, az önálló véleményalkotáshoz és világvélemény megtalálásához személyes kölcsönösségre van szükség. Beszélgetésekre, kérdésekre és meghallgatásokra, őszinteségre és mindezekben hitelességre. Ha azonban a család csak formálisan tartozik gyülekezethez, a szülők alacsony keresztyén hittudattal rendelkeznek, akkor a gyerekeknek nincs hol feltennie kérdéseit, megmérni érveit. Ha emellett az iskola minden hit- és életkérdésre kész válaszokat ad,

amelyeket csak megtanulni kell, akkor is lesz a diáknak önálló véleménye, de már nem mondja el, mert nem tekintik őt beszélgetőpartnernek. Az egyházi iskola olyan hely lehet, amelyben a hitre nevelés alázattal történik, mert komolyan veszi a tanulók sokféle élettapasztalatát, háttérkörnyezetét, bizonytalanságait és – olykor zavaró – kutakodásait. Az egyházi iskolában sem lehet mást hirdetni, mint az evangéliumot, amihez az itt tanuló gyerekeknek és fiataloknak is joguk van.

Mindhárom családi funkció iskolai adaptálása arra utal, hogy az egyházi iskolának érdemes közelítenie a család világához. Hasonló az értelme és küldetése, mint a családnak: segíteni a benne élőket életfontosságú céljaik elérésében. Az a legideálisabb, ha folytathatja, amit a család önmagában is fel tud kínálni. De előfordulhat, hogy kompenzálnia kell, amit esetleg hiányosságként a gyermek magával hoz az iskolába. Visszautalva Jézusnak a gyerekekkel szembeni magatartására: az iskola áldásközvetítő hely és környezet lehet, amelyben az értékesség tudata nem kapcsolódik feltételekhez. Az áldás nem következménye a hatékony nevelésnek, hanem előzménye annak.

Az egyházi iskola azt a spirituális felelősséget is hordozza, hogy a gyerekek felismerhessék áldott voltukat, s ezt egymásban is felfedezzék. Kiemelkedően magas oktatási színvonalat sokféleképpen el lehet érni. Az egyház sajátos küldetése iskoláin keresztül elsősorban mégis az, hogy Jézus Krisztus evangéliuma életszerűen jelenjen meg iskolai keretek között is, az emberi kapcsolatokban. Csak így igazolható meggyőzően, hogy az iskolában, mint a társadalom egyik legjelentősebb helyszínén is lehetséges felnőttek és gyerekek kölcsönös befogadása, és fel lehet fedezni az áldás életet támogató hatásait.

Egyetlen iskolát sem intézmény-jellege, falára kihelyezett táblája minősít leginkább, hanem a benne élő felnőttek és a gyerekek kapcsolata. Ha a felnőttek a Krisztus nevében befogadják tanítványaikat, akkor felfedezik gyermeklétük minden ajándékát, és sokszor nehézségét. Az egyházi iskolai nevelés minőségét a benne dolgozó és tanuló személyek kapcsolatának a minősége határozza meg. A befogadás mintegy beavatásként emel be az önmegismerés, az emberi kapcsolatok, Isten ígéjének a világába, végső soron a megszentelt élet és az életre tanuló készülési folyamatába.

JEGYZETEK

- ¹ Református köznevelési körkép 2016/17.
Letöltés: <http://reformatus.hu/mutat/reformatus-koznevelesi-korkep-201617/> Református oktatási intézmények – Létszámadatok. Letöltés: <http://reformatus.hu/oktatunk/mutat/6127/>. (2017. 07. 28.)
- ² 2013. évi V. törvény a Magyarországi Református Egyház 1995. évi i. köznevelési törvényének átfogó módosításáról (a módosítással és a végrehajtási utasítással egységes szerkezetben) Letöltés: http://reformatus.hu/data/documents/2014/09/02/1995-evi_I_tv_2013_evi_V_KOZNEVELES.pdf (2017. 07. 15.)
- ³ Erre utalhat, hogy Tertullianus a 3. sz. elején *A keresztségről* szóló írásában helytelenítette a gyermekkeresztséget, mondván, hogy az tudatos állásfoglalást jelent, bűnbánatot és a cselekedetekért való felelősséget kíván (Vanyó, 1988. 433. o.). Ennek nem mond ellent, hogy a református tanítás ma a gyermekkeresztséget vallja, ösztönözve a felnőttek megkeresztelkedését is.

IRODALOM

- Dr. Bartha Tibor (1998): *Az Ószövetség népe*. A Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szegedi Vallásánár Tanszékének Tanulmányi Füzetei, Szeged.
- Fináczy Ernő (1926): *A középkori nevelés története*. Egyetemes neveléstörténet II. Vezérfonal egyetemi előadásokhoz. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- Dr. Hézszer Gábor (1990): *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- Horváth Márton (főszerk.), Bajkó Mátyás, Komlósi Sándor, Kosáry Domokos, Köpeczi Béla, Mészáros István és Orosz Lajos (1988): *A magyar nevelés története* I. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kálvin János (1559/2014): *Institutio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere*. II. Kálvin János Kiadó, Budapest.
- Luther Márton (1524/1908): Németország összes városainak polgármestereihez és tanácsosaihoz keresztyén iskolák felállítása és fenntartása végett. In: Masznyik Endre (szerk.): *D. Luther Márton művei*. Luther Társaság, Pozsony.

Pruzsinszky Pál (1909): *Kálvin János*. Református Egyházi Könyvtár, IV., VIII. A Magyar Református Egyház Kiadása, Pápa.

Reményik Sándor (1990): *Erdélyi március*. Válogatott versek. *Álmodsz-e róla?* Kiadatlan versek és levélszemelvények. Orpheusz Könyvek, h.n. (294-295.)

Szebenyi Péter (2001): Új korszak kezdete az európai pedagógiában: az iskolai népoktatás követelménye. *Magyar Pedagógia*, 101. évf. 3. szám 393-410.

Szent Benedek Regulája (1995). Bencés Kiadó, Pannonhalma.

Vanyó László (1988): *Az ókeresztény egyház és irodalma*. Szent István Társulat, Budapest.

Neveléstörténeti alapok - mai kitekintéssel